

SOCIJALNA PROBLEMATIKA U KATEKIZMU KATOLIČKE CRKVE 1992.

DR. STJEPAN BALOBAN

Uvod

Nakon što je papa Lav XIII. krajem prošlog stoljeća otvorio nove perspektive u odnosu na život kršćanina u društvu, socijalna tematika zauzima sve važnije mjesto u službenim dokumentima Crkve. Drugi vatikanski koncil daje nove impulse koji se konkretiziraju u postkoncilskim socijalnim dokumentima, osobito onima pape Ivana Pavla II. Kao normalan rezultat toga razvoja jest i važno mjesto koje je socijalna problematika dobila u Katekizmu Katoličke Crkve 1992. (KKC). Za razliku od nekih drugih dijelova Katekizma koji obrađuju moralnu problematiku mogli bismo reći da većina komentara pozitivno ocjenjuje ulogu i pozornost koju Katekizam u trećem dijelu posvećuje socijalnoj problematici. Raduje prije svega konstatacija kako gotovo nema važne socijalne ali i moralne aktualne tematike koja ne bi bila u Katekizmu dotaknuta¹. Ono što može stvarati određene poteškoće jest pronalaženje pojedinih socijalnih tema i njihovo razumijevanje u kontekstu u kojem se u Katekizmu nalaze. U postkoncilskoj moralnoj teologiji, a osobito u socijalnom nauku Crkve, socijalna se tematika obrađuje zasebno. Prednost takvog načina jest u tome da se pojedina pitanja lakše razumiju i uklope u cjelokupni socijalni vid morala.

U KKC-e socijalna problematika je obrađena na više mjesta unutar trećeg dijela Katekizma koji je posvećen temama iz moralne teologije. Kako se socijalna tematika obrađuje u različitim kontekstima u općem i u specijalnom moralu, potrebno je pažljivo izčitavanje, ali i skupljanje razasutih tema i sadržaja u jednu cjelinu. Ovo izlaganje slijedeći, koliko je to moguće, redoslijed Katekizma pokušava socijalnu problematiku skupiti na jedno mjesto, u jednu cjelinu.

Budući da još nemamo u rukama hrvatski prijevod Katekizma a svi nisu imali mogućnost upoznati tematiku, pokušat ću što je moguće više informirati o sadržaju ali neće izostati ni kritički pristup. S tog razloga ovo izlaganje ima dva dijela. Prvi i veći dio obrađuje najvažnije teme socijalne problematike. U drugom dijelu se ukazuje na neke važne momente za potpunije razumijevanje cjelokupne socijalne tematike.

¹ Ako se Katekizmu želi što prigovoriti, kaže u tom kontekstu M. Vidal, jest to »da se želio izjasniti o gotovo svim etičkim pitanjima koje si današnje čovječanstvo postavlja«, M. VIDAL, *La morale nel »Catechismo della Chiesa Cattolica«*, u: *Rivista di teologia morale*, XXV (1993), 99/3/, str. 365.

Zbog orijentacije spominjem važnija mjesta o socijalnoj tematici² u kojima se u Katekizmu govori. U prvom, općem dijelu morala, u poglavlju pod naslovom: *Ljudska zajednica*, govori se o odnosu ljudske osobe i društvene zajednice, o sudjelovanju u društvenom životu i o socijalnoj pravdi (br. 1877–1948)³. U drugom, specijalnom dijelu morala na više mjesta se obrađuje socijalna problematika. Tako, u kontekstu prve zapovijedi govori se o *socijalnoj dužnosti religije i pravu na vjersku slobodu* (br. 2104–2109). O odnosu *obitelji i društvenog života* (odnos prema civilnoj vlasti, političkoj zajednici...) govori se u četvrtoj zapovijedi (br. 2197–2200; 2207–2213; 2234–2246).

U petoj zapovijedi pod naslovom *Obrana mira* obrađuje se problematika mira i rata (br. 2302–2317). Cijela sedma zapovijed: *Ne ukradi*, posvećena je socijalnoj tematici (br. 2401–2449). Među ostalim govori se o: općoj namjeni dobara i privatnom vlasništvu, poštivanju dobra drugoga i poštivanju djela stvaranja, socijalnom nauku Crkve, gospodarskoj aktivnosti i socijalnoj pravdi, pravednosti i solidarnosti među nacijama, i o ljubavi prema siromašnima. Konačno, u osmoj zapovijedi upućuje se na problematiku odnosa prema sredstvima društvenog priopćavanja (br. 2493–2499).

Budući da su za razumijevanje i tumačenje socijalne tematike važne konkretne prilike naroda i Crkve, za nas je važno uzeti u obzir novu situaciju koja nastaje u Hrvatskoj nakon povijesnog preokreta 1990. godine. Tu situaciju označuju s jedne strane velike promjene na svim područjima života, u gospodarstvu, u politici, općenito u društvu. U promjenama, koje izazivaju nesigurnost i nestabilnost, očekuje se pomoć od kršćana i Crkve. S druge strane, u ratnoj i poratnoj situaciji naš suvremenik postaje sve više osjetljiv na socijalni momenat, na pravednost, na solidarnost... U kojoj mjeri mi kao kršćani i kao Crkva možemo ili moramo pomoći? Do koje mjere se smijemo založiti? Na takva i slična pitanja tražimo odgovor u KKC.

I. VAŽNIJE SOCIJALNE TEME KKC-e

1. Ljudska osoba i društveni život

Ljudskoj osobi je potreban društveni život. To je potreba koja proizlazi iz njezine naravi (usp. br. 1879). Osobe se udružuju u pojedine zajednice. Određene zajednice kao što su obitelj i građanska zajednica neposrednije odgovaraju naravi čovjeka. Socijalizacija je naravna težnja koja potiče ljudska bića da se udružuju. Ali, u svakoj zajednici ljudska osoba zadržava centralno mjesto jer, »počelo, subjekt i svrha društvenih ustanova jest i mora biti ljudska osoba« (br. 1881, citat iz GS 25)⁴. S jedne strane treba poticati stvaranje različitih udruženja kako bi što više ljudi moglo sudjelovati u društvenom životu. S druge strane treba biti svjestan opasnosti koje u društvenom životu prijete kako pojedincu tako i pojedinoj

² Kako u vrijeme pripremanja ovog predavanja i kasnijeg pripremanja ovih redaka za tisak nije objavljen hrvatski prijevod KKC-e, služim se talijanskim prijevodom: *CATECHISMO DELLA CHIESA CATTOLICA*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 1992.

³ KKC je podijeljen prema brojevima od 1–2865. Brojevi koji se u daljnjem tekstu pojavljuju u zagradama odnose se na brojeve u Katekizmu.

⁴ U tekstu koji slijedi upotrebljavaju se uobičajene kratice za dokumente Drugog vatikanskog koncila prema: II VATIKANSKI KONCIL, *Dokumenti*. Latinski i hrvatski, KS, Zagreb 1970 i uobičajene kratice za socijalne dokumente Crkve prema: M. VALKOVIĆ (uredio i uvod napisao), *SOCIJALNI DOKUMENTI CRKVE, Sto godina katoličkoga socijalnog nauka*, KS, Zagreb 1991.

zajednici. Opasnosti mogu nadoći od prevelikog utjecaja države i drugih čimbenika društvenog i političkog života. Da bi se te opasnosti umanjile društveni nauk Crkve preporuča načelo supsidijarnosti prema kojemu društvo višega reda treba poštivati unutarnji život društva nižega reda a djelotvorno će pomoći u slučaju da društvo nižega reda ne može izvršavati svoje obveze (usp. br. 1883, CA, 48; QA, 80–81). U društvenom životu važno mjesto ima načelo solidarnosti prema kojemu se trebaju urediti odnosi između pojedinca i društva kao i odnosi među narodima i državama.

KKC ponaosob govori o sudjelovanju u društvenom životu. Pod tim vidom opisuje se odnos prema vlasti i prema općem ili zajedničkom dobru. Svaka ljudska zajednica treba vlast koja pronalazi svoj temelj u ljudskoj naravi. Ljudsko društvo »ne može biti dobro uređeno ni plodno ako nema u njemu onih koji će, opskrbljeni zakonitom vlasti, čuvati uredbe te, koliko treba, zalagati se i brinuti za opće dobro« (br. 1897, citat iz PT, 46). Vlast ima zadaću, koliko je moguće, osigurati opće dobro zajednice. Politička zajednica postoji radi općeg dobra (usp. GS, 74). Iako vlast kao takva pripada redu koji je Bog predodredio, »oblik režima i izbor rukovodilaca prepušten je slobodnoj volji građana« (br. 1901, citat: GS, 74). Građanin je dužan poštivati vlast, ali ako ona donosi nepravedne zakone ili se ne ponaša u skladu sa moralnim redom takve uredbe ne obvezuju u savjesti (usp. br. 1903). U tu je svrhu prikladnije »da svaka vlast ima druge vlasti kao ravnotežu i druge sfere nadležnosti koje je drže unutar njezinih pravednih okvira. To je načelo 'pravne države', u kojoj je suveren zakon, a ne ljudska samovolja« (br. 1904, citat iz CA, 44). Djelovanje vlasti je legitimno samo onda ako traži opće dobro svih (usp. 1903).

Dobro svakog pojedinca je nužno povezano sa zajedničkim dobrom koje se definira prema »Gaudium et Spes« kao »skup onih uvjeta društvenog života koji grupama i pojedincima omogućuju da potpunije i lakše dođu do vlastitog savršenstva« (br. 1906, citat iz GS, 26).

Zajedničko dobro sadržava tri bitna elementa: poštivanje i promicanje temeljnih prava osobe, prosperitet i razvoj duhovnih i zemaljskih dobara zajednice i mir i sigurnost zajednice i svih njezinih članova. Zajedničko dobro utemeljuje također »pravo na zakonitu osobnu i kolektivnu obranu« (br. 1909). Kako se međuovisnost ljudi sve više povećava i širi na svu zemlju, tako i zajedničko dobro postaje sve više općenito, te govorimo o univerzalnom zajedničkom dobru (usp. br. 1911, te GS, 26).

Svi smo pozvani na promicanje zajedničkog dobra. To je »dužnost koja proizlazi iz dostojanstva ljudske osobe« (br. 1913). Opće dobro se ostvaruje osobnom odgovornošću u vlastitoj obitelji, ali i odgovornim sudjelovanjem u javnom životu koje uključuje trajno obraćenje socijalnih partnera. Čvrsto se osuđuju prijevara i druge smicalice pomoću kojih se neki izuzimaju od onoga što traži zakon i od propisa društvenih obveza (usp. br. 1916).

Ostvarenje socijalne pravde je izuzetno važno za život jedne zajednice. Zajednica osigurava socijalnu pravdu na taj način da štiti ljudsku osobu i njezina prava koja su prije prava zajednice. Svi ljudi posjeduju isto dostojanstvo, tj. postoji temeljna jednakost svijui. Ipak, bilježimo razlike među ljudima u dobi, fizičkoj sposobnosti, intelektualnim i moralnim svojstvima, u raspodjeli dobara, osobito bogatstva (usp. br. 1936). Te razlike »ulaze u Božji plan, koji želi da svatko primi od drugih što mu treba, i da oni koji imaju posebne talente upotrijebe ih na korist onih koji ih trebaju« (br. 1937).

Postoje, međutim, nepravedne razlike koje pogađaju milijune muževa i žena, a koje su u otvorenom sukobu s Evandeljem. Prevelike, naime, »ekonomske i društvene nejednakosti među članovima ili narodima jedne te iste ljudske obitelji izazivaju sablazan i protive se socijalnoj pravdi, pravičnosti i dostojanstvu ljudske osobe, kao i društvenom i međunarodnom miru« (br. 1938, citat iz GS, 29).

Glavne smjernice na kojima se u KKC temelji odnos ljudske osobe i društva i sudjelovanje u društvenom životu prikazane su uglavnom prema »Gaudium et spes« i socijalnim enciklikama postkonzilskih papa, osobito pape Ivana Pavla II. Uočava se jedna nit koja nas uvodi u razumijevanje cjelokupne socijalne tematike. To je slijedeće: temeljno je dostojanstvo ljudske osobe koja ima društveni karakter. Zbog toga osoba ima potrebu živjeti u zajednici s drugima. Da bi funkcionirao društveni život potrebna je zakonita vlast, koja se ravna prema općem dobru koje poprima opće, međukontinentalne, međunarodne razmjere. Temelj tog zajedničkog dobra jest ljudska osoba koja je pozvana na odgovornost i odgovorno sudjelovanje u javnom životu. Uz temeljnu jednakost u dostojanstvu postoje velike razlike među ljudima koje zahtijevaju ljudsku solidarnost sve do međunarodne solidarnosti.

2. Od obitelji prema društvu

Tema obitelji i društva dolazi u prvi plan u dijelu Katekizma koji govori o četvrtoj zapovijedi. Taj 2. odsjek trećeg dijela Katekizma koji je posvećen moralu, temeljno slijedi shemu 10 zapovijedi, ali i shemu ljubavi. Podijeljen je na prve tri zapovijedi pod naslovom: Ljubav prema Bogu i na ostale zapovijedi pod naslovom: Ljubav prema bližnjemu. Četvrta zapovijed označuje prijelaz na taj drugi dio, tzv. drugu ploču Zakona, tj. prijelaz od ljubavi prema Bogu ka ljubavi prema bližnjemu. To je ljubav koja počinje u obitelji kao »izvornoj stanici društvenog života« i širi se na druge interpersonalne odnose u zajednici (usp. br. 2207).

Prvo mjesto u tom »ordo amoris«⁵ zauzima obitelj koja je specifični i direktni predmet 4. zapovijedi. Ovdje nailazimo na tradicionalno prikazivanje 4. zapovijedi. Katekizam govori o obitelji kao izvornoj stanici društvenog života koja uvodi u život šire zajednice (usp. br. 2207). Stavlja naglasak na »socijalnu dimenziju« obitelji i na »obiteljsku dimenziju« zajednice. Te dvije dimenzije se isprepliću⁶. Obitelj se brine za zajednicu ali i politička zajednica ima dužnost pomagati i osigurati prava obitelji⁷.

Govori se o dužnostima javnih vlasti i dužnostima građana. Manje je prostora posvećeno dužnostima vlasti (br. 2235–2237), a više dužnostima građana (br. 2238–2243). Među dužnostima građana spominje se ljubav i služenje domovini (br. 2239), kao i moralni zahtjev plaćanja poreza, glasovanja i obrane domovine (br. 2240). Zanimljivo je spomenuti da Katekizam govori o obvezi bogatih nacija primiti, u svojim mogućnostima, stranca koji traži sigurnost i izvore potrebne za život koje ne može naći u vlastitoj domovini (br. 2241).

Spominje se također odbijanje poslušnosti građanskim vlastima kada su njihove zapovijedi u suprotnostima sa zahtjevima moralnog reda. Odbijanje poslušnosti civilnim vlastima nalazi opravdanje u tome što postoje razlike između služenja Bogu i služenja političkoj zajednici (br. 2242).

⁵ »Izraz, koji jasno podsjeća na sv. Augustina, kojim se služi katekizam, označuje bolje genetički (prema postojanju) i dinamički smjer ljubavi prema bližnjemu: radi se o ordo amoris, o 'poretku ljubavi', D. TETTA-MANZI, *Il quarto comandamento. Capitolo Secondo-Articolo 4*, u: R. FISICHELLA, (a cura del commento teologico), *Catechismo della Chiesa Cattolica. Testo integrale e commento teologico*, Città del Vaticano-Casale Monferrato 1992, str. 1035.

⁶ Usp. isto, str. 1039.

⁷ U br. 2211 spominju se neka prava obitelji i poziva se na šire tumačenje u obiteljskoj pobudnici »Familiaris consortio«, usp. IVAN PAVAO II, *Obiteljska zajednica. Familiaris consortio. Apostolska pobudnica o zadaćama kršćanske obitelji u suvremenom svijetu*, KS, Dokumenti 64, Zagreb 1981, br. 46, str. 63–65.

U svega tri broja (br. 2244–2246) na ovom se mjestu govori i o odnosu Crkve prema političkoj zajednici. Crkva poziva političke vlasti da se inspiriraju na Istini o Bogu i o čovjeku. U Katekizmu se dalje ukratko spominje kako se Crkva ne podudara sa političkom zajednicom a ima pravo izricati »moralni sud pa i o stvarima koje se odnose na politički poredak, kada to traže temeljna prava ljudske osobe ili spas duša upotrebljavajući sva i samo takva sredstva koja su u skladu s evanđeljem i s dobrom svijetu, već prema različitosti vremena i situacija« (br. 2246, citat iz GS, 76). Katekizam tek naznačuje odnos Crkve prema političkoj zajednici upućujući na relevantne dokumente 2. vatikanskog koncila i socijalnog nauka Crkve.

3. Opća namjena dobara i privatno vlasništvo

KKC u sedmoj zapovijedi: ne ukradi, bavi se pitanjem vlasništva. Odnos prema vlasništvu je jedno od najvažnijih pitanja u gospodarskim odnosima. I za trenutnu situaciju u Hrvatskoj to je ključno pitanje od kojega ovisi budući razvoj Hrvatske. U Katekizmu se najprije iznose opće postavke. Polazi se od konstatacije izrečene u »Gaudium et Spes« (usp. GS, 69) da je Bog na početku zemlju i sve što ona sadrži namijenio i povjerio upravi cijele ljudske zajednice. Dobra »stvaranja su namijenjena cijelom ljudskom rodu« (br. 2402). Zemlja i sva druga dobra su se tijekom povijesti dijelila među ljudima, odnosno ljudi su prisvajali određena dobra. To prisvajanje dobara je zakonito ako se garantira sloboda i dostojanstvo drugih. Pravo na privatno vlasništvo stečeno radom, dobiveno nasljedstvom ili darom ne znači da se ukida prvotna namjena zemlje čitavom ljudskom rodu. Univerzalna namjena dobara ostaje primarnom. Pod tim vidom se citira »Gaudium et Spes«: »Zato čovjek, služeći se tim dobrima, ne smije nikada držati da su stvari koje zakonito posjeduju jedino njegove nego ih također treba smatrati i kao zajedničke, u tom smislu što one mogu koristiti ne samo njemu jedinome nego također i drugima« (br. 2404, citat iz GS, 69). Politička vlast »ima pravo i dužnost regulirati zakonsko vršenje prava vlasništva u funkciji zajedničkog dobra« (br. 2406, usp. GS, 71; SRS, 42; CA, 40, 48).

Nakon načelnih postavki Katekizam prelazi na konkretno ponašanje u odnosu na vlasništvo. Tu se događa određena novost u odnosu na prijašnje katekizme u tom smislu što se sadašnji Katekizam želi prilagoditi vremenu u kojem živimo i izriče neka nemoralna i nedopuštena ponašanja karakteristična za naše vrijeme. Svaki način kojim se nepravедno uzmu ili pak zadrže dobra drugoga i onda kada to nije izričito u suprotnosti sa građanskim zakonodavstvom, suprotan je sedmoj zapovijedi. Radi se, dakle, i o onim nemoralnim ponašanjima koja nisu trenutno zakonodavstvom sankcionirana. U br. 2409 nabrajaju se neki od takvih neetičkih ponašanja: namjerno zadržati stvari koje je netko dobio na posudbu ili predmete koji su se izgubili; prevariti u trgovanju; davati nepravедne plaće; neosnovano dizati cijene; špekulirati ili izvući korist s obzirom na neznanje ili pak trenutne nevolje drugih; umjetno mijenjati procjenu određenih dobara da bi se postigla prednost u odnosu na druge; potkupljivanje onih koji trebaju izreći određeni sud na temelju prava; prisvajanje i privatna upotreba društvenih dobara jednog poduzeća; loše izvedeni poslovi; porezne prijevare; krivotvorenje čekova i računa; nesrazmjerno veliki izdaci, rasipanje. Namjerno prouzročiti štetu privatnom ili zajedničkom vlasništvu suprotno je moralnom zakonu i traži nadoknadu – restituciju. O ovakvim i sličnim neetičkim ponašanjima mogli smo u novije vrijeme čitati u nekim udžbenicima moralne teologije.⁸ Sada se takvi oblici neetičkog ponašanja nalaze i u KKC-e.

⁸ Usp. B. HAERING, Kristov Zakon. Slobodni u Kristu, III, Zagreb 1986, str. 410–415.

U Katekizmu je nadalje riječ o obećanjima i o ugovorima koji se trebaju ispuniti u mjeri u kojoj je preuzeta obveza moralno ispravna. Za suvremeni gospodarski i društveni život izuzetno je važan odnos prema ugovorima: trgovačkim ugovorima prodaje i kupnje, ugovorima zakupa ili ugovorima o radu. Svaki ugovor treba biti sklopljen i primijenjen u dobroj namjeri (usp. 2410). U trenucima pretvorbe i privatizacije vlasništva u Hrvatskoj u kojima se rađaju novi odnosi i nastaju novi vlasnici, a veliki broj ljudi živi u strahu da će izgubiti posao, veoma je važno pod kojim uvjetima će novi vlasnici sklapati ugovore sa radnicima.

Ugovor koji bi zbog teškog položaja radnika i njegove obitelji bio iznuđen i na njegovu štetu sigurno je neetičan. Ugovori su podložni komutativnoj pravednosti koja određuje odnose među ljudima u punom poštovanju njihovih prava.

Prilikom najave predavljanja Katekizma sredstva društvenog pripćavanja govorila su o tzv. »novim grijesima« koji se pojavljuju u KKC-e. M. Vidal primjećuje da se radi o pojednostavljenju i o iskrivljivanju stvarnog teksta. Izraz »novi grijesi« ne susrećemo u Katekizmu. Katekizam zapravo želi vjerom osvjetliti nove situacije sa kojima se susreću moralni sadržaji i moralna praksa suvremenog kršćanina⁹.

Možda će se netko upitati kako to da KKC pred kraj 20. stoljeća progovara i o igrama na sreću (karte) i o okladama? U jednom od brojeva (br. 2413) dotiče se to pitanje. Pastoralni djelatnici koji rade s mladima vjerojatno bi mogli potvrditi aktualnost tih pitanja. Katekizam kaže da igre na sreću (kartanje itd.) ili oklade nisu u sebi protivne pravednosti. One postaju moralno nedopustive kada lišavaju osobu onoga što je nužno njezinim potrebama i potrebama drugoga. »Strast igrati na karte riskira da se pretvori u ropstvo. Veliki nedostatak čini varati u okladama ili prevariti u kartama, osim ako je prouzročena šteta tako mala da ne može biti razumski značajnom sa strane onoga koji trpi štetu« (br. 2413).

4. Društveni nauk Crkve

Dvije su značajke koje proizlaze iz pojavljivanja društvenog nauka Crkve u KKC: 1) po prvi puta u jednom katekizmu ovakve vrste izričito se govori o društvenom nauku Crkve. I to, pod naslovom: *Društveni nauk Crkve* (br. 2419–2425) i u kontekstu četvrte zapovijedi (br. 2198 kaže kako četvrta zapovijed čini jedan od temelja društvenog nauka Crkve); 2) po prvi puta u jednom katekizmu takve vrste socijalni nauk Crkve, koji prožimlje različite moralne tematike, organski je integriran u katehetsko naučavanje Crkve. U tom smislu »katekizam nije primum nego je unicum«¹⁰.

Socijalna tematika koja se obrađuje u Katekizmu pokazuje da društveni nauk Crkve prožima neke važne teme moralne teologije. Time se zapravo potvrđuje ono što je u »Sollicitudo rei socialis« naglasio papa Ivan Pavao II., tj. da taj nauk »spada u teologiju i to u moralnu teologiju« (SRS, 41). Socijalna problematika KKC-e najvećim dijelom se inspirira na postkonzilskom društvenom nauku, osobito na socijalnim enciklikama pape Ivana Pavla II. Istina na nekim mjestima to je više vidljivo po citatima u bilješkama nego u samom tekstu.

⁹ Usp. M. VIDAL, op. cit., str. 365. Svoju konstataciju Vidal potvrđuje Konstitucijom »Fidei Depositum« gdje stoji: »Potrebno je također pomoći da se svjetlom vjere osvjetle nove situacije i problemi kojih u prošlosti nije bilo« (br. 3), usp. isto.

¹⁰ J. MEJIA, *Il catechismo della Chiesa Cattolica e l'insegnamento sociale*, u: *La Società. Studi, ricerche, documentazione sulla dottrina sociale della Chiesa*, III (1993), 3, str. 485.

U dijelu Katekizma koji je izričito posvećen društvenom nauku Crkve ukratko se pojašnjava zašto Crkva progovara i o temama koje se odnose na društveni, gospodarski i politički život čovjeka. Budući da Crkva iz evanđelja prima punu objavu istine o čovjeku ona može dati moralni sud na spomenutim područjima »kada to traže temeljna prava ljudske osobe ili spas duša« (br. 2420, citat iz GS, 76). Društveni se nauk Crkve razvija od 19. stoljeća na taj način što Crkva u svjetlu objavljene riječi Isusa Krista pomoću Duha Svetoga tumači događaje povijesti. Upućuje se na socijalnu encikliku »Socijalna skrb« u kojoj se kaže da je sastavni »dio poslanja evangelizacije Crkve da svoj nauk prenosi i širi« (SRS, 41). U »Centesimus annus« Papa je još izričitiji kada kaže: »Socijalni nauk Crkve sam po sebi posjeduje vrijednost *instrumenta evangelizacije*« (CA, 54).

Socijalni nauk Crkve, stoji u Katekizmu, »predlaže načela za razmišljanje, oblikuje kriterije prosudbe, nudi orijentaciju za djelovanje« (br. 2423). To učenje postaje onoliko prihvatljivo za druge ljude dobre volje koliko ih više inspirira ponašanje vjernika, tj. koliko su više vjernici uvjerljiviji u svojem konkretnom životu (usp. br. 2422).

Konkretno prilike u kojima živimo pokazuju da naš suvremenik traži orijentaciju, traži pomoć i sigurnost. Tu pomoć na svim područjima života očekuje od kršćana i Crkve. Iskustvo govori da kršćani često ostaju jedino na riječima i zato bez uspjeha.

U kontekstu sedme zapovijedi (usp. br. 2424–2425) ukazuje se tek na neke negativne pojave koje su protivne socijalnom nauku Crkve: teorija profita kao isključivog pravila gospodarske aktivnosti¹¹; prekomjerna težnja za novcem; Crkva je odbila totalitarne ideologije vezane uz komunizam i socijalizam; odbila je u kapitalističkom sustavu praksu individualizma i apsolutnog primata zakona tržišta nad ljudskim radom...

5. Gospodarska aktivnost i socijalna pravda

Nakon nekih načelnih postavki društvenog nauka Crkve, prelazi se na jedno od najvažnijih područja života kojim se velikim dijelom bavi taj nauk, a to je gospodarsko područje. Analize pokazuju kako je gospodarstvo danas jedan od najvažnijih čimbenika društvenog razvoja. U suvremenom svijetu o gospodarstvu sve više ovisi kompletan život čovjeka¹². Gospodarski život ne teži samo povećanju proizvodnih dobara i uvećanju profita ili moći. Naglasak se stavlja na čovjeka u njegovoj cjelovitosti i na čitavu ljudsku zajednicu. Upravo zbog toga gospodarska aktivnost mora se odvijati unutar područja moralnoga reda. Iako se izrijeком ne spominje, ovdje se misli na tematiku – etika i gospodarstvo koja postaje sve važnijom u gospodarskom svijetu. Katekizam ukratko dotiče neke ključne pojmove na području gospodarstva upućujući u bilješkama na pojedine socijalne dokumente Crkve koji daju širi kontekst onoga što se u Katekizmu želi reći.

Ljudski rad je dužnost a čovjek kao osoba je subjekt rada (br. 2428, usp. LE, 6). Značajno je naglasiti da Katekizam govori o pravu na gospodarsku inicijativu (br. 2429) o čemu prije govore socijalne enciklike »Socijalna skrb« (1987), br. 15 i »Centesimus annus«, br. 32. Gospodarski život prouzrokuje različite i često puta međusobno oprečne interese. Zbog toga nastaju sukobi. Treba sve učiniti da se sukobi riješe pregovorima koji će poštivati prava i dužnosti svih socijalnih strana, tj. odgovornih u poduzeću, predstavnika radnika, sindikata i eventualno javnih vlasti. Na gospodarskom području uloga države je

¹¹ Katekizam upućuje na ono što najnovija socijalna enciklika kaže o profitu: »Crkva priznaje pravednu funkciju profita kao pokazatelja dobrog poslovanja tvrtke« (CA, 35).

¹² Usp. A. ZIEGLER, Verantwortungssouveraenitaet. Unternehmensethik heute, Bayreuth 1992.

garantirati sigurnost¹³. Oni koji vode poduzeća imaju pred zajednicom veliku ekonomsku i ekološku odgovornost za svoje akcije (br. 2432, CA, 37). Zanimljivo je spomenuti da Katekizam od njih traži da »garantiraju zaposlenje« (br. 2432). Pristup poslu i pojedinim profesijama mora biti otvoren svima (br. 2433), a pravedna plaća je takva da omogućuje uzdržavanje pojedinca i njegove obitelji (br. 2434, GS, 67). Štrajk je moralno dopustiv onda kada se upotrijebi kao neizbježno sredstvo (br. 2435), a otpuštanje s posla zbog nezaposlenosti, gotovo uvijek pretpostavlja za onoga koji je žrtva, povredu njegova dostojanstva i ugroženost za stabilnost života (br. 2436).

6. Solidarnost među narodima

Solidarnost je omiljela tema pape Ivana Pavla II. O njoj opširno progovara u svojoj socijalnoj enciklici »Socijalna skrb«. U tom dokumentu solidarnost je predstavljena kao moralno i socijalno ponašanje, kao vrлина¹⁴. Načelo solidarnosti je jedno od »temeljnih načela kršćanskog shvaćanja društvene i političke organizacije«¹⁵. Za Ivana Pavla II. takva solidarnost, koja je nesumljivo kršćanska krepost, izuzetno je važna za postizavanje svjetskog mira. Zato će reći: »Opus solidaritatis pax – mir je plod solidarnosti«¹⁶.

U KKC-e krepost solidarnosti na vidljiv način ulazi u katehetsko naučavanje Crkve (Ljudska solidarnost – br. 1939–1942; Pravednost i solidarnost među nacijama – br. 2437–2442). Solidarnost znači zauzimanje za što pravedniji društveni poredak. Na međunarodnom planu konstatira se sve veća nejednakost. »S jedne strane su oni koji posjeduju i povećavaju sredstva razvoja, a s druge strane, oni koji gomilaju dugove« (br. 2437). Različiti su religiozni, gospodarski i financijski uzroci koji pokazuju da je socijalno pitanje danas poprimilo svjetske razmjere (br. 2438, SRS, 9)¹⁷. Među narodima je zbog toga potrebna solidarnost. Bogate nacije imaju tešku moralnu odgovornost pomoći onima koji se ne mogu sami razvijati. Radi se o »dužnosti solidarnosti i ljubavi, ali također i obvezi pravednosti, ukoliko blagostanje bogatih nacija proizlazi iz izvora za koje nije plaćena pravedna naknada« (br. 2439). KKC ne govori o solidarnosti samo kao o kršćanskoj kreposti već i kao o obvezi pravednosti. Bogate nacije mogu pomoći dvostruko: direktno u izvanrednim prilikama prirodnih katastrofa, epidemija i dr., i redovitim putem tako da reformiraju gospodarske i financijske institucije kako bi se pomoglo siromašnim zemljama u njihovu razvoju, osobito u poljoprivredi. Spominje se posebno siromaštvo Trećeg svijeta (br. 2440).

Vjernici laici, a ne pastiri Crkve, trebaju konkretno intervenirati u organizaciji socijalnog života i u političkoj akciji. Socijalno djelovanje kao dio poslanja vjernika laika uključuje mnoštvo konkretnih putova, primjereno je evanđeoskoj poruci i učiteljstvu Crkve, a uvijek ima za cilj opće dobro. Katekizam poziva na različite oblike ljudske

¹³ U socijalnoj enciklici »Centesimus annus« br. 48 puno se više i temeljitije govori o važnoj ulozi države na gospodarskom području.

¹⁴ Usp. »Sollicitudo rei socialis«, 38. O solidarnosti se još govori u br. 39–40 istog dokumenta.

¹⁵ »Centesimus annus«, 10.

¹⁶ »Sollicitudo rei socialis«, 39.

¹⁷ Pavao VI. je u enciklici »Populorum progressio« (1967. godine) ustvrdio da je socijalno pitanje postalo svjetsko pitanje (usp. PP, 3). Dvadeset godina nakon toga Ivan Pavao II. u »Sollicitudo rei socialis« (1987. godine) to potvrđuje stavljajući naglasak na čudoredno vrednovanje te konstatacije, tj. na moralnu obvezu koja se pretvara u konkretnom životu u obvezu solidarnosti (usp. SRS, 9).

solidarnosti: »solidarnost između siromašnih, između bogatih i siromašnih, između radnika, između poslodavaca i posloprimaca, solidarnost između nacija i naroda. Međunarodna solidarnost je potreba moralnoga reda« (br. 1941).

6.1 Briga za slabe i siromašne

Nakon što je stavio naglasak na solidarnost, Katekizam progovara o brizi za slabe i siromašne. Ljubav prema siromašnima spada u tradiciju Crkve. Ta ljubav se ne odnosi samo na materijalno siromaštvo, nego i na brojne oblike kulturnog i religioznog siromaštva (br. 2444, CA, 57). Pomoći siromasima je prije svega obveza pravednosti¹⁸. Sveti Grgur Veliki reče: »Kada dajemo siromašnima neophodne stvari, ne dajemo njima osobne darove, već im vraćamo ono što je njihovo. Više nego što ispunjavamo čin ljubavi, ispunjavamo dužnost pravednosti« (br. 2446, citat iz Regula pastoralis, 3,21). Djela milosrđa su karitativne akcije kojima pomažemo našeg bližnjeg u tjelesnim i duhovnim potrebama. Duhovna djela milosrđa su: poučiti, savjetovati, utješiti, oprostiti, podnijeti sa strpljenjem. Tjelesna djela milosrđa su: nahraniti gladnog, ugostiti čovjeka bez krova nad glavom, obući, posjetiti u zatvoru... (br. 2447). Ljudi koji se nalaze pod teretom bijede (tlačeni) na osobit način su cilj preferencijalne ljubavi sa strane Crkve koja »se onamo od svojih početaka, i unatoč zatajenjima mnogih svojih članova, neprestano trudi pomoći im, braniti ih i oslobađati«¹⁹. Ovdje je riječ o opredjeljenju ili povlaštenoj ljubavi za siromašne, izrazu preuzetom iz teologije oslobođenja a koji je prihvaćen u enciklici »Sollicitudo rei socialis« (usp. SRS, 42,47). Katekizam u moralnom dijelu na više mjesta upućuje na brigu za siromašne u perspektivi oslobođenja iz stanja u kojem se nalaze. Pod tim vidom možemo razumjeti: govor o »univerzalnom dobru« (br. 1911) koji upućuje na nepravde koje postoje u svijetu; tvrdnju o nejednakostima među ljudima (br. 1934–1935), osobito o »skandaloznim nejednakostima« koje pogađaju milijune muževa i žena (br. 1938); naglašavanje principa solidarnosti čiji zahtjevi se protežu na odnose »među nacijama i narodima«; glad u svijetu je okarakterizirana kao »skandalozna nepravda« (br. 2269), a obitelj se treba zauzeti za najslabije, siromašne i napuštene (br. 2208)²⁰.

7. Još neka aktualna pitanja socijalne problematike

Kako je KKC želio i na socijalnom polju obuhvatiti gotovo sva važnija pitanja i probleme, navodimo još neka aktualna pitanja.

7.1 O miru i ratu

Govor o miru i ratu, i to ovim redom najprije o miru a nakon toga o tome kako izbjeći rat, temeljno se inspirira na već poznatim izričajima »Gaudium et Spes«, br. 77–82. Poštivanje i razvoj ljudskog života traže mir. Mir, međutim, nije jednostavna odsutnost rata (br. 2304). Mir je djelo pravde (Iz 32,17). Mir je plod ljubavi (GS, 78).

¹⁸ »Neka se u prvom redu zadovolje zakoni pravde da se ne daje kao dar ljubavi ono što se već duguje na osnovi pravednosti« (br. 2446, citat iz AA; 8).

¹⁹ Br. 2448, citat iz ZBOR ZA NAUK VJERE, *Naputak o kršćanskoj slobodi i oslobođenju*, KS, dokumenti 81, Zagreb 1986, br. 68, str. 55.

²⁰ M. Vidal ukazujući na ove momente u KKC-e zaključuje kako se jednim dijelom kršćanski moral može shvatiti u perspektivi »etike oslobođenja«, usp. M. VIDAL, *op. cit.*, str. 371–373.

Govor o ratu započinje konstatacijom kako se svi ljudi moraju založiti da se izbjegne rat. Ali, KKC-e ponavlja riječi 2. vatikanskog koncila, »dokle god bude postojala pogibelj rata i dokle god ne bude međunarodne nadležne vlasti koja će raspolagati prikladnim snagama, dotle se neće moći zanijekati vladama, pošto budu iscrpljene sve mogućnosti mirnih pregovora, pravo na zakonitu obranu« (br. 2308, citat: GS, 79). Zakonita obrana sa vojnom silom opravdana je pod točno utvrđenim uvjetima²¹.

U slučaju zakonite obrane javne vlasti »imaju pravo i dužnost narediti građanima potrebne obveze za nacionalnu obranu« (br. 2310). A oni koji se ne žele služiti oružjem trebaju u nekom drugom obliku služiti ljudskoj zajednici (br. 2311). Braniti se treba časno (usp. GS, 79), a poštivati treba »one koji se ne bore, ranjene, vojnike, zatvorenike« (br. 2313). Sve akcije koje su suprotne pravu naroda i općim principima su zločini. »Slijepa poslušnost ne ispričava one koji joj se podvrgavaju. Tako uništenje jednog naroda, jedne nacije ili etničke manjine treba biti osuđeno kao smrtni grijeh. Postoji moralna obveza oduprijeti se naredbama koje nalažu genocid« (br. 2313).

Pri kraju dijela koji obrađuje problematiku mira i rata kaže se da utrka u naoružanju ne osigurava mir. Kako se proizvodnja i trgovanje oružjem tiču općeg dobra i cijele međunarodne zajednice, javne vlasti imaju pravo i dužnost regulirati ih (br. 2316).

7.2 Pravo na vjersku slobodu

O ovom (br. 2104–2109) za kršćane kao i za ljude drugih vjera i drugih uvjerenja veoma važnom pravu govori se uglavnom prema Deklaraciji o vjerskoj slobodi 2. vatikanskog sabora. Pravo na vjersku slobodu temelji se ne »na subjektivnom raspoloženju osobe, nego na samoj njezinoj naravi« (usp. br. 2104, citat iz DH, 2). Socijalna dužnost kršćana je poštivati i probuditi u svakom čovjeku ljubav prema istinitom i dobrom. Pravo na vjersku slobodu znači »da u vjerskoj stvari nitko ne bude primoravan da radi protiv svoje savjesti ni sprečavan da radi po svojoj savjesti, privatno i javno, bilo sam bilo udružen s drugima, unutar dužnih granica«... Pravo »na tu slobodu ostaje i onima koji ne udovoljavaju obvezi da traže istinu i da uz nju prijanjaju (br. 2106, citat iz DH, 2). To naravno pravo – »pravo ljudske osobe na vjersku slobodu treba priznati u pravnom uređenju društva da ono postane građansko pravo« (br. 2108, citat iz DH, 2).

7.3 Istina u sredstvima društvenog priopćavanja

Unutar govora o istini (osma zapovijed – br. 2493–2498) Katekizam posvećuje 7 brojeva sredstvima društvenog priopćavanja koja u modernom društvu imaju izuzetno važno značenje. To značenje je važnije zbog utjecaja koje sredstva društvenog priopćavanja imaju na javno mnijenje (br. 2493). Prema dokumentu Drugog vatikanskog koncila »Inter mirifica« govori se o tome kako društvena zajednica ima pravo na informaciju utemeljenu na istini, na slobodi, na pravednosti i na solidarnosti. Komunikacija treba biti uvijek istinita, cjelovita i mora poštivati moralne zakone i zakonita prava i dostojanstvo čovjeka (br. 2494). Katekizam upozorava na opasnost određene pasivnosti onih koji primaju informaciju. Posebna odgovornost spada na građanske vlasti koje trebaju braniti i štiti istinitu i pravednu slobodu informacija. Građanske vlasti će kazniti kršenje prava svakoga na dobar glas i na tajnu unutar privatnog života (br. 2498).

²¹ Katekizam u br. 2309 nabroja klasične uvjete iz teorije o »pravednom ratu« koji opravdavaju zakonitu obranu.

Na poseban način se osuđuju totalitarne države koje sistematski krivotvore istinu i vrše putem sredstava priopćavanja političku hegemoniju na javno mišljenje (br. 2499).

7.4 Poštivanje cjelovitosti djela stvaranja

KKC progovara i o odnosu prema neživim bićima, biljkama i životinjama (br. 2415–2418). Čovjekovo gospodarstvo nad tim bićima nije apsolutno. Isto tako upotreba mineralnih izvora, kao i odnos prema biljkama i životinjama nije izuzeta od poštivanja moralnih zahtjeva. Traži se religiozno poštivanje u odnosu na cjelovitost stvaranja (br. 2415). Životinje su Božja stvorenja i ljudi se moraju dobrohotno odnositi prema njima. Protiv ljudskog dostojanstva je mučiti životinje. Također je »nedostojno čovjeka potrošiti na životinje svote novca koje bi se prioritarno mogle dati da se olakša bijeda ljudi. Mogu se voljeti životinje, ali ne smiju biti objektom one naklonosti koje su dolične jedino čovjeka« (br. 2418). Ovdje se osjeća nedostatak izričitijeg govora o modernoj ekološkoj problematici o kojoj na osobit način progovara sadašnji papa Ivan Pavao II.²²

II. POTREBA ZA CJELOVITOŠĆU

Socijalna tematika je postala sastavnim dijelom Katekizma, a time i katehetskog naučavanja. To je pozitivno novo i uistinu vrijedno.

Osjećaju se, međutim, određene poteškoće koje su autori Katekizma imali u razmještanju socijalne tematike u pojedine dijelove moralne teologije o kojima je također potrebno nešto reći. Načelna poteškoća je slijedeća: kako suvremenu socijalnu tematiku, koja se u ovom obliku razvila tek u novije vrijeme, uklopiti u tradicionalnu shemu deset zapovijedi? Kako teme, koje su u postkoncilskom socijalnom nauku razvijene i prihvaćene kao takve, kao što su: shvaćanje rada, sudjelovanja, solidarnosti, demokracije, politike, ekologije..., uklopiti u npr. četvrtu i sedmu zapovijed? U sklopu tih dviju zapovijedi obrađeno je najviše socijalnih tema.

Kao ilustraciju navodim dva primjera:

a) U sklopu četvrte zapovijedi govori se o odnosu obitelji i društva. Nakon što se kaže da je četvrta zapovijed »jedan od temelja socijalnog nauka Crkve« (br. 2198), slijedi citat: »Četvrta zapovijed odnosi se izričito na djecu i obuhvaća njihove odnose prema ocu i majci, jer je taj odnos temeljan za sve odnose. Tiče se također rodbine sa članovima obiteljske grupe. Traži iskazivati čast, ljubav i zahvalnost djedovima i bakama i precima. Naposljetku proteže se na dužnosti učenika prema učiteljima, posloprimaca prema poslodavcima, podređenih prema njihovim nadređenima, građana prema domovini, prema onima koji njima upravljaju i vladaju« (br. 2199). Poteškoća je u tome, može li se i u kojoj mjeri je to danas stvarno moguće, očekivati da se odnosi unutar obitelji – djece prema roditeljima – protegnu na dužnosti npr. radnika prema poslodavcima. D. Tettamanzi naglašava kako četvrta zapovijed po takvom shvaćanju »teži pokriti najšire područje 'socijalnog morala', štoviše 'političkog i društvenog' morala: područje koje suvremeno teološko-moralna misao stavlja izvan tih tradicionalnih ili obnovljenih okvira četvrte zapovijedi«²³.

²² Usp. »Sollicitudo rei socialis«, 34; »Poruka za Svjetski dan mira 1990«; »Centesimus annus«, 37–38. Značajno je što papa Ivan Pavao II. u »Centesimus annus«, br. 38 po prvi puta govori o razaranju ljudskog okoliša.

²³ D. TETTAMANZI, op. cit., str. 1036.

b) U sklopu iste četvrte zapovijedi govori se veoma kratko (u tri broja: 2244–2246) o odnosu Crkve prema političkoj zajednici. Pitanje, u kojoj mjeri se odnosi u modernoj političkoj zajednici mogu realno ravnati prema odnosima u obitelji?

Zbog svega toga važno je u Katekizmu Katoličke Crkve socijalnu tematiku promatrati cjelovito. Pri tome treba voditi računa da se neka pitanja obrađuju detaljnije, a druga manje detaljno. Izuzetno su važne bilješke u kojima Katekizam upućuje na druge izvore, osobito dokumente 2. vatikanskog koncila i postkoncilске socijalne enciklike. Potrebno je, dakle, dobro poznavati sadržaj socijalnih dokumenata. Inače, može veoma lako doći do krivih tumačenja. Navodim nekoliko primjera: a) Br. 2424 kaže: »Teorija za koju je profit isključivo pravilo i posljednji cilj gospodarske aktivnosti moralno je nedopustiva«. Ta rečenica uzeta odvojeno mogla bi zavesti kako je Crkva protiv profita. Međutim, u istom broju upućuje se na »Centesimus annus« br. 35 gdje piše: »Crkva priznaje pravednu funkciju profita kao pokazatelja dobrog poslovanja tvrtke«. b) Katekizam posvećuje tri broja odnosu Crkve i političke zajednice (br. 2244–2246). Tu se govori o opasnosti totalitarnih režima, ali se ne spominje demokracija o kojoj se danas toliko i kod nas govori. Postoji opasnost doći do zaključka kako je Crkva protiv demokracije u političkoj zajednici. Katekizam ovdje upućuje na »Gaudium et Spes« gdje se opširno govori o odnosu političke zajednice i Crkve (usp. 73–76) i na »Centesimus annus« (br. 45–47) gdje se govori o totalitarnim režimima koje enciklika osuđuje a veoma opširno govori o demokraciji. Crkva uz određene uvjete prihvaća demokraciju kao najbolji mogući sustav²⁴.

c) I treći primjer je ekološka problematika. U Katekizmu se govori o poštivanju cjelovitosti djela stvaranja (br. 2415–2418): o odnosu prema mineralima, biljkama i životinjama. Osjeća se nedostatak izričitijeg govora o zaštiti čovjekova okoliša, o temi o kojoj se danas posvuda i ne bez razloga govori. Ipak, u bilješci se upućuje na socijalnu encikliku »Centesimus annus«, br. 37–38 u kojoj papa Ivan Pavao II. opširno i suvereno govori o zaštiti okoliša. U tom kontekstu je veoma važna i njegova: Poruka za Svjetski dan mira 1990. godine.

8. Umjesto zaključka

Socijalna problematika je Katekizmom Katoličke Crkve 1992. stvarno ušla u različite tematike katehetskog naučavanja Crkve. U izradi naših hrvatskih nacionalnih katekizama trebat će voditi računa i o našim konkretnim društvenim prilikama, koje će tražiti da se možda neki dio više naglasi od drugoga. U ovom trenutku naše povijesti važno bi bilo više uprisutniti slijedeće socijalne teme: *odnos prema radu i ugovorima* – sve više ima nezaposlenih i problematično na štetu radnika sklopljenih ugovora; *privatno vlasništvo i opća namjena dobara* – nestaje tzv. društveno vlasništvo a u pretvorbi postoji mogućnost neetičkih ponašanja; *demokracija* – to je riječ koja je vjerojatno najviše upotrebljavana, ali i puno puta zloupotrebljavana. Njoj je u našem društvu, sada i u budućnosti, nužno dati optimalni odgovarajući sadržaj i smisao; *odnos prema politici* – koja je uloga službene Crkve a koja je odgovornost vjernika laika u političkom životu? Iako postoje službeni i profesionalni političari, nije li i svaki građanin u određenoj mjeri politički odgovoran; *odnos prema medijima* – kako odgajati djecu i mlade za ispravan odnos prema sredstvima

²⁴ U Katekizmu se ne spominje odnos prema demokraciji. Zbog toga je potrebno uputiti na »Centesimus annus« koja uz uvjete o kojima govori prihvaća demokraciju kao najbolji mogući politički sustav. Crkva »poštuje zakonitu autonomiju demokratskog poretka i nema razloga da izrazi naklonost prema jednom ili drugom zakonskom ili ustavnom rješenju«, »Centesimus annus«, 47.

društvenog priopćavanja; *tema mira i rata* nažalost još je uvijek kod nas aktualna – kako se nositi sa posljedicama rata?

Za vrijeme u kojem živimo karakteristična je pojava »nerazumijevanja i nejasnoće pojmova« u govoru pojedinaca i grupa kako u društvu tako i u Crkvi, kako kod nas tako i na Zapadu. Možda je za ovu pojavu najbolji primjer shvaćanje demokracije. O demokraciji se govori posvuda, kod kuće i na poslu, u tvornici i na katedri, u crkvenom i društvenom tisku... U ime demokracije ljudi i grupe se optužuju, traže pravdu, osuđuju druge ljude i narode. Koliko se od tih »pobornika demokracije« pita: što je to zapravo demokracija i kako se u njoj treba ponašati? U odnosu na demokraciju mi u Hrvatskoj možemo jedino s kritičkim pristupom puno naučiti od zapadnih demokracija.

Hoće li ovaj Katekizam pomoći da dođemo do jasnijih pojmova u odnosima prema drugima i prema zajednici? Vjerujem da u socijalnoj problematici može pomoći, ali ne bez truda i vjermičkog zalaganja. Kršćanin koji danas želi kompetentno govoriti o odnosu prema radu, miru, demokraciji, politici, ekologiji mora dobro poznavati socijalno učenje Crkve. Katekizam Katoličke Crkve 1992., prilagođen u krajevnim katekizmima konkretnim prilikama prostora i vremena, može suvremenom kršćaninu postati velika pomoć za odgovoran i suodgovoran život u obitelji i u društvu općenito.

Zusammenfassung

Unter dem Titel »Soziale Problematik im Katechismus der katholischen Kirche 1992« wird sowohl inhaltlich wie auch kritisch der Ort und die Methode der Darlegung der sozialen Thematik im KKK erörtert. Diese Thematik ist im KKK nicht systematisch geordnet; im Gegenteil, sie ist an verschiedenen Stellen im dritten Teil des Katechismus, der den Themen aus der Moraltheologie gewidmet ist, zu finden. Demzufolge war es äußerst relevant, die wichtigsten Themen dieser sozialen Problematik zusammenzufassen, um eine »Einheit« vor sich zu haben. Dies wurde unternommen im ersten und grösseren Teil des Aufsatzes und zwar unter dem Titel »Die wichtigsten sozialen Themen im KKK«. Aus der Analyse des Autors geht hervor, dass der Katechismus alle wichtigen Themen der sozialen Problematik erwähnt. Dies ist aus den einzelnen Titeln des ersten Teiles des Aufsatzes zu entnehmen.

Zum erste Mal wird in einem Katechismus von der Soziallehre der Kirche (Nr. 2419–2425) in dieser Art gesprochen. Der zweite Teil des Aufsatzes »Notwendigkeit einer Ganzheit« sind kurze kritische Gedanken, die vor allem auf einige Schwierigkeiten dieser Texte im Katechismus hinweisen. Die grundsätzliche Schwierigkeit liegt eben darin, wie man die zeitgenössische soziale Thematik, die in der jetzigen Form der neueren Entwicklung entstammt, in die traditionelle Art des Argumentierens und in das traditionelle Schema der Zehn Gebote einordnen kann. Die grundlegende Frage ist nämlich, wie Themen wie: Partizipation, Demokratie, Politik, Ökologie in das vierte und in das siebte Gebot einzuordnen sind. Die angesprochene Schwierigkeit kann überwunden werden, indem in der Deutung der sozialen Thematik des Katechismus grosse Aufmerksamkeit den unter dem Text angegebenen Anmerkungen gewidmet wird. Diese weisen auf andere und vor allem wichtige Quellen hin, die die soziale Thematik erörtern, insbesondere auf die Dokumente des II. Vatikanischen Konzils wie auch auf die postkonziliaren sozialen Enzykliken.